

DEÁK CSILLAG

A gyerek kezében a kulcs

Az idei Velencei Biennálénak a címe* helyesen fordítva magyarra *A világok jövői, jövődői* lenne. A magyar sajtóban *A világ minden jövője* cím olvasható, egyes számban. Globalizált világunk nem egy, és jövőnk sem tűnik közösnek, ha csak nem a katasztrófa szcenáriókra gondolunk, amelyek előrevetítik, hogyan pusztul el a föld, ha így folytatjuk. Az egyetlen, univerzális program helyett pluralisztikus koncepciókra van szükség és itt most a művészetekre tekint a világ. De vajon akár egyetlen művész is kínál olyan modellt, amit még nem ismerünk? Összesen 163 művészt hívott meg 53 országból a kurátor, Okwui Enwezor. Sokan jöttek Afrikából, Dél-Amerikából és Ázsiából is. Ezek új hangok, képek, illatok.

Több mint félmillió látogatót jósolnak a Biennáléra, de szerintem nem jól számolnak, sokkal többen vesznek részt rajta. Van, aki nem is tud róla, hogy az 56. Velencei Biennálén van. Aki a Marco Polo repülőtérre érkezik, a tranzitjében máris Simon Denny installációjába ütközik, sőt, azon jár. Tizian és Tintoretto freskókon járkalunk, a futószalagról lekerülő csomagjainkat is gyönyörű képekről emeljük fel. A velencei Biblioteca Nazionale Marciana freskói itt a legmodernebb technikával kerülnek bemutatásra. A modern digitális technika ötvöződik a reneszánszsal és mindez folytatódik később az új-zélandi Pavilonban, a fent említett könyvtárban, *Secret Power* címen.

Kizsákmányolás, erőszak, gyarmatosítás, környezetszennyezés az idei biennále fő témái. Okwui Enwezor, a főkurátor nem akar abszolút igazságokat kinyilatkoztatni, hanem sokféle és különböző perspektívákat mutat meg a látogatóknak globalizált világunkból. Figyelemmel a kiállított darabok beláthatatlan mennyiségére, azt tanácsolja a látogatóknak, találják meg a saját útjukat és jöjjenek rá arra, mi az, ami számukra fontos és jelentős. Hiába a több kötetes katalógus, keresem az utamat. Az idei Biennále még nagyobb, mint a korábbiak, már-már átláthatatlan és követhetetlen. Szelektálok, de tudom, sejtem, mi mindenről fogok lemaradni. Kényszerűségből, mindössze alig három napom van rá, hogy a Giardinit, az Arsenalét, a városban szétszórta kiállításokat, a kihelyezett nemzeti pavilonokat megnézhessenem. És a szigeteken található kiállításokról még nem is beszéltem.

A Giardiniban a főépületnél Oscar Murillo fekete olajfestékbe mártott zászlói fogadnak, és a légies létra installáció (*The End*) a magasba, a semmibe vezet. Böröndökből épült fal, a soha haza nem tértek, elhurcoltak emlékműve. *The End*. Nincs tovább. A Fabio Mauri alkotta mű most új tartalmat is hordoz, bár leomlott a berlini fal, valójában újak épülnek helyette. Az Arénában hatalmas piros színpadon színészek Marx Tőkését olvassák, skandálják, mintha egy oratóriumot hallanánk, szinte költészetnek hat. Agymosás folyik? Egy másik teremből erős köhögés, talán hányás hangjai hallatszanak. Nem a jövő kellemes zenéjét halljuk, sok a zajfektus, a kakofónia.

* *All The World's Futures* – Velence (Giardini, Arsenale, 44 Collateral Events) 2015. 05. 09. – 2015. 11. 22.

A német pavilonban a képek erőszakosságáról is képet kapunk, álló és mozgóképen. A migráció, bevándorlás, munkanélküliség és a digitalizáció következményei a főbb témák. Factory (gyár), olvassuk a bejáratnál. A virtuális gyárat egy keskeny folyosón közelíthetjük meg. Valóság és virtualitás határaival kísérleteznek, bemutatva a digitális világ mindenhatóságát, és növekvő hatását az emberekre. "Man weiß nicht wo der Mensch aufhört und wo das Smartphone losgeht." Nem tudni, hol végződik az ember és hol kezdődik az okostelefon. Egy digitális párhuzamos világot mutat Hito Steyerl a videójában, videojátékkal játszik az érzékeinkkel, hogy a jövőt leképezze.

Az izraeli pavilon a kint és bent határait kutatja, az épület használt gumiabroncsokkal fedett, ezek a kerekek már nem mozgatnak járművet. Gumiszoba lenne? Belül a funkcióját vesztett, elhasznált, de ki nem dobott tárgyak montázsát látjuk. Egy generáció tanulta meg, hogy valamire mindig jó lehet egy tárgy, ami emlék is egyben, a múltat, a hajdani otthont idézi meg. Wonderland még rács mögött van. Az újonnan épült ausztrál pavilonban Fiona Hall a háború, pénzéhség, környezetszennyezés kérdéseit feszegeti installációjában (*Wrong Way Time*). Wunderkammer objektok százait látjuk vitrinekbe rendezve, drámai megvilágítással. Különös állatok, maszkok, festett bankjegyek, madárfészkek, felaprított dollárokkal kibélelve, szöveggel ellátott órák, Ausztrália történelmét elevenítve meg.

A kanadai pavilon kisbolt, ami később átalakul festőműteremmé. Egy csődbe ment áruháza raktárkészletét látjuk, üres élelmiszer kartonok, hungarocellel bélelve, mivel tartalmuk szállítására nem kaptak engedélyt. Három konténernyi olcsó árut áthajóztattak az Atlanti Óceánon a művészet nevében. Nem tudni, hogy a rendetlen festőműhely a kiállítás része, vagy csak a hulladékot felejtették itt. A vécpapír igazi, használható, jegyezte meg az egyik művész. A művészek fémcsövekből egy labirintust építettek, a látogató bedobhat egy eurós fémpénzt, ami aztán egy duplafalú átlátszó üvegfalban landol, ornamentalsé válik, megközelíthetetlen. Bezzeg az oroszok 2013-ban a nők fejére zúdítták a talmi arany pénzérméket.

Herman de Vries, a holland pavilonban a természethez fordul, mennyire vagyunk még közel az ősi eredetünkhöz. Kiégett fatörzsek, fűcsomók, földszínek. A végén minden a természet törvényei szerint alakul, minden az örök levés és folyamat, a káosz feloldódik, nincs halál. A földön sarlók sorakoznak, kalapács sehol. Bernar Venet szénkupaca helyett körbe rendezett rózsabimbókat látni, virágszőnyeget. A természet egyenlő a művészettel, a művészet egyenlő a természettel, állítja Herman de Vries. A pavilon falán szénrel írt szöveg: "all ways to be to be ways to be to be". Távozáskor egy suttogó hangot hallhatunk: «Infinity, infinity ...» - vagy mégis «finité»? Mégis végeesség?

Nagy Britannia valóban nagyot mutat. Hatalmas faloszokat látunk és bútorokra helyezett női testeket, altesteket, a különböző testnyílásokban cigarettával. Ezt többféle variációban mutatja be Sarah Lucas, amin már nem tudunk nevetni, de megbotránkozni sem, inkább elunjuk, bár az erős sárga színek fel akarnak dobni. A kijáratnál átlátszó kuka áll az eldobandó prospektusoknak, már majdnem megtelt. Én hazahoztam az enyémet.

A japán Chiharu Shiota a kulcsokat a privátszféra szimbólumaként kezeli (*The Key in the Hand*). Egy sűrű, piros fonalháló, mint egy szövevény tölti meg a termet, szinte rázuhan a látogatóra, mindegyik fonalszálon egy kulcs függ (összesen ötvenezer), megtöltve ezzel a termet személyes történetekkel, az emlékezés koncepcióját hordozva. A tengerbe fulladt menekültekre is gondolhatunk a földön fekvő két rozoga csónakra nézve, ahogyan a vérvörös fona-

lon függő kulcsok kibuknak belőle. A terem bejáratánál egy kép fogad, egy gyermek tartja kezében a kulcsot, egy kulcsosomót. A jövő kulcsa is ott lenne? Nem tudhatjuk, mit nyit ki vele.

A francia pavilon előtt hatalmas fenyőfa díszleg, a szó szoros értelmében. Mert felidéződik a francia kertek rendezettsége. Aztán elkezd táncolni, él, mozog, helyet változtat, helyét keresi Cé-leste Boursier-Mougenot alkotása. A teremben zenét is hallunk, és újabb fenyőt, fekvőhelyet is találunk, ha meditálni akarunk, miközben a fával együtt emelkedünk magasba. A szürke betonlépcsőknek látszó műanyagszivacson fekszenek a látogatók. Elmerültek a látványban, a hangeffektusokban. Felötlik bennem Shakespeare Macbetje, mintha a francia pavilonban is a valóság és a látszat ellentétét, a teremtés és pusztítás, rend és káosz, isteni és a démoni erők harcát tapasztalnám meg. És ott a jóslat, amíg a birnami erdő Macbeth vára alá nem ér, addig tart uralma. Megindulnak a fák? Macbetté váltunk?

A szerb pavilonban egybemosott zászlók, mint koszos felmosórongyok kupacban fekszenek a padlón. A birodalmaknak és diktatúráknak vége? Egy lehetséges jövő scénárióját látjuk? A „United Dead Nations” című kiállítást, amely az államok és határainak múlandóságára mutat rá, Ivan Grubanov készítette. Az osztrák-magyar monarchia zászlóit is látjuk. Heung-Soon, a koreai pavilonban egy elembertelenedett steril élet vízióját mutatja be futurista termeiben, egyszerre több videón. Itt nem folyik vér és mégis horrorisztikus.

Aki már nagyon elfáradt és nem bírja a lába, annak az osztrák pavilont ajánlom. Heimo Zobernig olyan teret létesített, mint egy Zen-szentély. Amikor belépünk, nem látunk semmit, és eszembe jut a Documenta13, ahol a levegőt állították ki, az jól esne most is, mert kint 40 fok Celsius van, de itt semmi se mozog. A lecsupaszított pavilonban nincs zavaró műtárgy, teljes a redukció, a fekete linóleum bevonat, mintha Malevics fekete négyzetét parafrazálná, szoborként, épületdíszként. A megkomponált kertkapcsolat látványa levegőt hoz az ürességbe.

Az új-zélandi pavilonban (Biblioteca Nazionale Marciana) a reneszánsz stílusú könyvtárban szervereket látni, amelyek egy korábbi lehallgatási botrányra utalnak. Nyilvánosságra került, hogy a privátszférát is megfigyelték, az emberek kiszolgáltatottságát az új média és technika tette lehetővé. (Secret Power). Az installáció felhasználja az allegóriát és a szöveges magyarázatokat. Meghökkenítő a skandináv pavilonban a hatalmas, összetört üvegtáblák kompozíciója. Camille Norment *Rapture* című installációja, a zene, a hang, az emberi test és a gondolkodás közötti kapcsolatot járja körül. Mintha a nyitott ablakon bejövő szél hárfát szólaltatna. Három fatörzs között, amelyek túlnőtték az épületet, hatalmas ablakkeretek hevernek szerteszét, kitört üveggel és üveg nélkül. Nincsenek határok, nincsenek biztos keretek. Szertelenség van.

A brazil Vik Muniz egy 13 méter hosszú hajót úsztat az Arsenale kikötőjében. Fából készítették, de úgy néz ki, mintha újságból hajtogatták volna, egy olasz napilap részlete, 2013 októberéből, amikor az afrikai menekültek Lampedusa katasztrófájáról írtak

Úgy tűnik, mintha az installációk uralnák a Biennále tereit. Erről szó sincs, rengeteg a grafika- és fotósorozat, egész falakat borítanak be, túlfeszítik a befogadhatóság határait, akár csak a videók. A festmények közül a világhírű német festő, Georg Baselitz monumentális vásznait emelném ki. A fejre állított óriási meztelen figurák, Baselitz legújabb önarcképei, elcsavarják a fejünket, nem bírunk szabadulni a látványtól. Beillenek a Biennále koncepciójába, fejre állított világunkat idézik. Adrian Ghenie generációjának egyik legjelentősebb művésze a román pavilonban lenyűgöző képeit *Darwin's Room* című sorozatban mutatja be. Lorna

Simpson az álomszerű képein látható gesztusokkal, pózokkal, hajviseletekkel kérdőjelezi meg a faji, nemi és szociális sztereotípiákat. Kay Hassan színes és fényes kollázs portréi úgy hatnak, mintha valamelyik magazinból vágták volna ki őket.

Belépve az Arsenale termeibe Bruce Nauman neonkék felirata villog DEATH és EAT. Együk meg, amit főztünk? Sötétség, nyomasztó termek és vitrinek sora, bennük ezernyi tárgy, gyakran átláthatatlan, hogy hol kezdődik az egyik, és hol végződik a másik. Egymás éléhez támasztott, földbe szúrt kések között haladhatunk, Adel Abdessemed algériai művész munkája. Abu Bakarr Mansaray szürreális-horrorisztikus rajzai a Sierra Leone-i háborúról készültek. Melvin Edwards valódi tűzérési ágyút állított ki. Gonçalo Mabunda fegyverekből és lőszerből épített trónja a hatalom, a törzsi szimbólumok, az erőszak, az abszurdítás és a mozambiki polgárháború jelképe is. Eszembe jut Asztalos Zsolt az előző Biennálén látott installációja, a kilőtt, de fel nem robbant lövedékekkel. Xu Bing Főnix-je hulladék anyagokból készült, 30 méter hosszú és nyolc tonna a súlya. Ilyen súlyos mű még nem volt a Biennale történetében.

Vincent J. F. Huang a Tuvalu-pavilonban a globális felmelegedés hatását, az emelkedő tengerszint fenyegető vízióját installálta. A növekvő tengerszint a Csendes-óceán kis sziget-csoportjainak életterét fenyegeti. Egyetlen lépés a termen átvezető keskeny pallón elegendő lehet ahhoz, hogy a víz elöntse.

Ibrahim Mahama, ghánai művész munkája az Arsenale legforgalmasabb útján található, teljesen befedti a sikátor falait. Több ezer szenes és kakaós jutazsákot használt fel. A mű a kizsákmányolás siratófala is. A zsákok elhasználtak, foltozottak, szagosak, nedvesek, az időjárás is kikezdi, rohadnak. Zsákban futás. Kinek a pavilonja ez? Mindnyájunké, fog el a félelem és arra gondolok, a repülőtéren újból látom majd a reneszánsz freskókat.